

Ivana Bašić, Dokazivanje i odnos prema znanju u jeziku znanosti, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2020.

Perak, Benedikt

Source / Izvornik: **Suvremena lingvistika, 2021, 47, 341 - 345**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.22210/suvlin.2021.092.13>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:860303>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Ivana Bašić, *Dokazivanje i odnos prema znanju u jeziku znanosti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2020.

Predmet je ovog prikaza knjiga *Dokazivanje i odnos prema znanju u jeziku znanosti* autorice Ivane Bašić, objavljena u studenome 2020. godine u izdanju Hrvatske sveučilišne naklade. Dr. sc. Ivana Bašić viša je lektorica na Odsjeku za anglistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, predsjednica Zagrebačkog ogranka Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku te osnivačica strukovne udruge Hrvatskog društva sveučilišnih lektora s bogatim iskustvom u promoviranju filološke struke, koja je do sada objavila 4 udžbenika. U ovoj izvrsno koncipiranoj knjizi koja izrasta iz dugogodišnjeg istraživanja lingvističkog pojma *dokaznosti* (Bašić 2017) autorica se usredotočuje na analizu znanstvenog diskurza, odnosno jezičnih načina 'na koje govornik signalizira kako/odakle zna to što govori i kako procjenjuje to znanje' te 'kako se u znanstvenom diskurzu retorički konstruira uvjerljivost i vjerodostojnost'. Spajajući vješto tradicionalne gramatičke pristupe i suvremene kognitivno–lingvističke metode knjiga rasvjetljuje jezične strategije koje izvještavanje u znanosti čine uvjerljivijim te razlike u obrascima izvještavanja u različitim granama znanosti.

Tematika *dokaznosti* primjerena je suvremenom dobu koje intenzivno propituje različite vrste izvještavanja o stvarnosti, pri čemu je razvidno da niti znanstveni diskurz, sve dok i nastoji zadržati načela objektivnosti i transparentnosti u svojem stilu, nije lišen kulturno uvjetovanih procesa konstruiranja znanja pa i kulturne relativnosti koju oblikuju izrečeni i prešutni uzusi znanstvenih disciplina i hijerarhijski ustrojenih istraživačkih institucija. Kroz inovativnu metodu kontekstualizirane analize konvencionalizirane uporabe glagola izvješćivanja, poput *pokazalo se da x, y je utvrdio da z, we argue, we suggest* i sl., autorica daje uvid u uvriježene načine diskursnog oblikovanja znanja i sustavnu dinamiku strategije konstruiranja dokaznih značenja koja je prilagođena društvenom kontekstu kulture različitih znanstvenih disciplina i zajednica.

Knjiga je tiskana na 193 stranice koje su podijeljene u četiri tematski povezana poglavlja kojima prethodi »Predgovor«, a na kraju se nalazi »Završna riječ«, iscrpan popis konzultirane »Literature«, bilješka o autorici te »Kazalo pojmova«. Knjiga je namijenjena, prije svega, znanstvenicima koji žele osvijestiti tipične obrasce izvješćivanja vlastite discipline i upoznati se sa spoznajnim načelima dokaznosti u drugim disciplinama. Međutim, značajke sustavnosti pristupa temi dokaznosti, iscrpan popis relevantne literature, te jasnoća razglašivanja epistemoloških, lingvističkih i društveno–kulturnih sastavnica postavlja ovu knjigu vrlo visoko na popis malobrojnih udžbenika za promicanje vještina znanstvenog pisanja radova, i to od preddiplomske razine naviše.

Autorica pomno prilazi vrlo složenom jezikoslovnom pitanju dokaznosti prikazujući njegovu slojevitost u četiri veća poglavlja. U prvom daje pregled temeljnih

epistemoloških pitanja vezanih uz komunikacijska pravila i razumijevanje općenito, pri čemu osobitu pozornost posvećuje razradi *dokaznosti* kao tekstualno šire shvaćenog pojma kategorije *evidencijalnosti* koja obuhvaća gramatički kodirane i usustavljene načine izražavanja. Vraćajući nas na nezaobilazni sapirijanski jezikoslovni izvor rasprava o gramatičkim kategorijama, koji je obogaćen suvremenijim kognitivno–lingvističkim istraživanjima, autorica nas vješto izmješta iz okvira hrvatskog i sličnih jezika koji informacije o izvorima/metodama spoznaje iskazuju na razini leksičko–sintaktičkog inventara, uvodeći nas u širu perspektivu jezika među kojima se nalaze i oni koji imaju gramatikaliziranu kategoriju evidencijalnosti, i to već na razini gramatičkih nastavaka. Taj obzor jezične relativnosti, s jedne strane, otvara problematiku zanimljivih kulturno–pragmatičnih pitanja poput: kome je na razini gramatičkog koda potrebno razlučivati kategoriju znanja stečenog izravnim iskustvom, posredstvom drugih ili tek zaključivanjem? Radi li se o jezičnoj zajednici egzotičnih govornika koji intenzivno njeguju epistemološke rasprave, ili taj podatak ima pragmatičnu vrijednost u kontekstu njihove eko–komunikacijske svakodnevice? Sve su to pitanja koja nas izlažu postojanju različitih mehanizama stjecanja znanja i dokaznosti u jezičnim sustavima. S druge strane, navedena šira perspektiva odvodi nas još dublje u raspravu o temeljima jezične epistemologije, trovršnim ishodom implicitnog dogovora govornika i slušatelja koji, prema Givónu (1982), mogu propozicije ne propitivati, uzeti sa relativnom sigurnošću ili sumnjičavo odbaciti. Izricanje stupnja sigurnosti dodatno je usložnjeno subjektivnošću spoznaje i govornikove procjene statusa znanja, njihova epistemičkog stava, *dokazivanja* i *ograđivanja*. Premreženost teorija, pristupa i pojmova autorica smisleno razvezuje jasnom strukturom i znalačkim dodirima spoznaja iz radova znanstvenika poput Ronalda W. Langackera, Elzbiете Tabakowske, Ilane Mushin, Elizabeth Closs Traugott, Eve Sweetser, Crystal Bybee, Alexandre Aikhenvald i Milene Žic Fuchs, sve odredom istaknutih kognitivno–kulturalnih lingvista. Nadalje, u nekoliko odjeljaka Bašić zahvaća i u rasutost *evidencijalnosti* po raznim podkategorijama jezičnog sustava glagolskih vremena, aspekata i modalnosti, pojašnjavajući kontinuum gramatike i pragmatike u konstruiranju dokaznih značenja i službu dokaznog obilježavanja iskaza u različitim jezicima. Sve su konstrukcije oprimjerene kroz različite jezike, a od navedenih spomenimo tek hrvatsku kombinaciju glagola percepcije *čuti* i *vidjeti* te zavisnih surečenica uvedenih veznicima *da* i *kako* koje Gnjatović i Matasović (2010) tumače kao opreku posredne i neposredne evidencijalnosti, kao u *Čujem da dolazi* nasuprot *Čujem kako dolazi*. Poglavlje završava razmatranjem različitih evidencijalnih gramatičkih oblika kao obilježja žanra i strategija uspostavljanja autoriteta pri izvješćivanju, što ujedno postavlja izvrsnu scenu za problematizaciju znanstvenog diskurza koje se dešava u drugom poglavlju.

Znanstveni diskurz određen je kao komunikacijski način kojim znanstvenici priopćavaju svoje spoznaje s ciljem da ih znanstvena zajednica 'ovjeri i prihvati kao legitimno znanje'. Usredotočujući se na horizontalnu akademsku komunikaciju između ravnopravnih kolega znanstvenika određene discipline, autorica problema-

tizira strategije uvjeravanja ugrađene u diskurzne konvencije koje čine izgradnju znanja disciplina, ne zanemarujući hegemonijski utjecaj socijalno–ekonomskih sastavnica, često zapostavljen u lingvističkim priručnicima akademske komunikacije. Engleski jezik kao *lingua franca*, ‘tržište’ za koje se piše, financijeri istraživanja, pripadnost društveno–humanističkim *mekim* nasuprot *tvrdim* prirodnim i tehničkim znanstvenim područjima, sve to eksplicitno i implicitno utječe na stil komunikacije i retoričke preferencije. Navedene sastavnice autorica uklapa u razmatranje diskurznih funkcija visokog i niskog rizika. Stil visokog rizika uključuje eksplicitno izražavanje vlastitog mišljenja, primjerice uporabom ekskluzivnog ‘ja’, čime se znanstvenici izlažu potencijalnoj kritici i ugrožavanju obraza ali s željom da profitiraju stvaranjem aure prisutnosti, autentičnosti i autoriteta. Niskorizični stil komunicira spoznaje korištenjem inkluzivnog ‘mi’ i pozivanjem na opće uvriježene spoznaje ugrađujući se mekše u dinamiku suodnosa stvaranja znanstvenih tekstova i primjene načela uljudnosti. Bašić nadalje razmatra ograničenja osobnog stila znanstvenog pisanja i načina predstavljanja znanstvenih informacija kao vjerodostojnih u različitim znanstvenim zajednicama te daje sažetak epistemoloških postavki zajedničkih svim znanstvenim disciplinama i kulturama. Tu se objašnjava kognitivno–teorijska utemeljenost analize izraza izvješćivanja i glagola izvješćivanja kao pristupnih točaka širem enciklopedijskom znanju koje je ograničeno utjelovljenim datostima spoznaje ali društveno konvencionalizirano: »Naime, upravo odabirom različitih glagola izvješćivanja, koji svojim leksičko–gramatičkim osobitostima uvjetuju i ustroj ostatka rečenice, pisac znanstvenog rada kodira podatke o izvoru informacije, odnosu načinu spoznavanja informacije, ali i stavu prema informaciji koju prenosi«. (Bašić 2020:60)

Glavni dio trećeg poglavlja odnosi se na predstavljanje analize narativne forme izvješćivanja (engl. *reporting*) kao tipičnog načina prijenosa informacija u znanstvenom diskurzu. Objašnjava se uloga glagola izvješćivanja u jezičnom arsenalu diskurzni funkcija te njihov značaj u praksi integriranog i neintegriranog citiranja za profiliranje odabira dokaznih strategija. Nadalje, predstavljaju se značenjski i sintaktički tip analize glagola, pri čemu se značenjskom analizom glagoli kategoriziraju kao tekstni (primjerice *state*, *write*, *underline*), glagoli mišljenja (primjerice *think*, *believe*) ili istraživanja (primjerice *find*, *demonstrate*) (Thompson i Yiyun 1991), dok se sintaktičkom analizom izdvajaju obrasci, poput *S+V+THAT* ili *BE VEBED* ili *IT IS VERBED* te konstrukcije određenih veza glagolskog vremena i vida. Odabirom stilova navođenja, glagola izvješćivanja i vještom kombinacijom gramatičkih sastavnica može se isti sadržaj prikazati u prilično različitom svjetlu. Primjerice, u iskazu *Jones (1986) found that bacteria could not reproduce...* ističe se specifičnost spoznaje integriranim načinom citiranja nasuprot naizgled općenitom neintegriranom iskazu *Bacteria have been shown to be unable to reproduce...* koji pasivom implicira njezinu uvriježenost i neupitnost.

Navedeni sadržaj prethodnih poglavlja uvodi nas pojmovno i teorijski spremne u četvrto poglavlje gdje se prikazuju rezultati analize korpusa 165 znanstvenih ra-

dova, od čega 95 na engleskome i 70 na hrvatskome jeziku, promatrane kroz prizmu pojmovne kategorije dokaznosti. Metodološki uvjetovanim odabirom radova iz devet različitih disciplina, od računarstva, strojarstva, fizike, kemije, biomedicine i psihologije do sociologije, lingvistike i književnosti, autorica je stvorila uravnoteženi korpus za prikaz konvencionalizacije jezičnih načina izražavanja spoznaja, kako onih empirijski stečenih eksperimentalnim istraživanjima, tako i onih koje znatnije počivaju na argumentaciji. Usporedna analiza hrvatskih i engleskih članaka kontrastno prikazuje dokazne strategije u manjem nacionalnom i globalnom jeziku međunarodne znanstvene zajednice. Osobito je zanimljivo što ni hrvatski ni engleski nisu jezici u kojima je dokaznost obvezna gramatička kategorija pa se njihovi iskazi mogu uzeti kao primjeri pragmatičkih jezičnih strategija, odnosno njihovih specifičnih dokaznih i epistemičkih značenja. Analizom retoričkih sredstava, od izražavanja epistemološkog stava, preko perspektive izvješćivanja do evaluacijskih izraza ograđivanja i isticanja, autorica klasificira iskazivanje u tri tipa znanja: osobno spoznata, činjenična i ona preuzeta od autoriteta. Izbjegavajući reduktivni statistički pristup s potencijalno neprotumačivim podacima o čestotnosti izraza, autorica se odlučila za metodu kvalitativne analize s kognitivnolingvističkim pristupom tumačenju, usredotočujući se na predstavljanje relevantnih podataka o tipovima izraza s obzirom na pojedinu disciplinu te njihove implikacije. Svaki je tip konstruiranja znanja oprimgjen sa po stotinjak iskaza iz korpusa. Autorica u završnim odjeljcima sažima zaključke analize o tipovima znanja prema znanstvenim disciplinama, potvrđujući intuitivna očekivanja o njihovim diskursnim preferencijama. Naime, empirijski usmjerene discipline, poput kemije, medicine, psihologije ili strojarstva, koje se temelje na laboratorijskim mjerenjima ili eksperimentalnom pristupu, retorički konstruiraju dojam nepristranosti isticanjem istraživačkih metoda i postupaka. S druge strane, u radovima iz područja humanistike, i to osobito književnosti, naglašava se perspektiva znanja preuzetog od autoriteta s ciljem stvaranja kritičke interakcije i pokušaja usustavljanja u lepezi supostavljenih svjetonazorskih viđenja. U odnosu na kontrastno istraživanje različitih jezika autorica zaključuje da je hrvatski znanstveni diskurz obilježen neosobnom perspektivnom izvješćivanja dok se u engleskome slobodnije koristi osobna perspektiva 1. lica jednine. Takav kontrastni pristup uspio je istaknuti zajedničke pragmatičke funkcije dokazivanja i uvjeravanja u znanstvenom diskurzu, ali i ukazati na različita sredstva i retoričke prakse svojstvene različitoj prirodi istraživačkih procesa i kulturnih uvjerenja pojedinih disciplina i znanstvenih zajednica.

Knjiga predstavlja izniman doprinos pregledu pojmova jezične epistemologije, stjecanju i prenošenju znanja općenito, a jedinstvena je na području rasprava o strategijama iskazivanja znanstvenog diskurza širinom teorijskog pregleda, relevantne literature i opsegom obrađenog korpusa i kvalitativne empirijske analize. U tome pogledu vjerujem da će se naći na popisu literature u obrazovnim programima koji se bave izobrazbom mladih znanstvenika. Osobito je značajna perspektiva kritičkog promišljanja znanstvenog diskurza koju Ivana Bašić svojim sustavnim

tumačenjem u ovoj knjizi otvara. Znanost kao ljudski poduhvat akumulacije i promicanja znanja ne počiva samo na promicanju jedne, već na umreženju različitih vrsta spoznavanja stvarnosti u smislenu cjelinu; na onome što se u znanstvenim krugovima naziva inter-/multi-/trans-disciplinarnošću. Međutim, upravo ova knjiga svjedoči o mogućim teškoćama pothvata takva umrežavanja, jer bez jasnog uvida u različitosti konstrukcije znanja postoji opasnost da se različitost tumači kao isključivi, a ne komplementarni sastojak složenosti tvarno–psihološke–društvene stvarnosti. Nadajmo se da će ova knjiga doprinijeti ne samo stručnijoj uporabi retoričkih sredstava u izvješćivanju o rezultatima znanstvenog rada, već i cjelovitijem razumijevanju procesa znanstvene spoznaje.

Reference

- Bašić, I. (2017). *Glagoli izvješćivanja kao nositelji dokaznosti u tekstovima znanstvenih radova na engleskome i hrvatskome jeziku* (Doctoral dissertation).
- Bašić, I. (2020). *Dokazivanje i odnos prema znanju u jeziku znanosti*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Givón, T. (1982). Evidentiality and epistemic space. *Studies in Language. International Journal sponsored by the Foundation «Foundations of Language»*, 6(1), 23–49.
- Gnjatović, T., i Matasović, R. (2010). Evidencijalne strategije u hrvatskom jeziku. *Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem, Drugi hrvatski sintaktički dani*, 89–99.
- Thompson, G., & Yiyun, Y. (1991). Evaluation in the reporting verbs used in academic papers. *Applied linguistics*, 12(4), 365–382.

Benedikt Perak